

माझ्या गावातलं 'जागृत' देवस्थान

माझ्या गावातलं जागृत देवस्थान जरा अजबंच आहे. इतकंच नाही तर पूर्ण भारतात हा असा प्रकार फक्त तीन ठिकाणी आढळतो. याचं मला आजही प्रश्नात पाडणारं वैशिष्ट्य सांगायचं झाल तर हे 'देवस्थान जागृत आहे पण इथला देव मात्र निद्रावस्थेत आहे.' आणि असं असल्यामूळे हे जागृत कसं ? हाच प्रश्न मला सुद्धा आजपर्यंत कायम आहे.

माझं गांव म्हणजे 'ऐतिहासीक शहर' म्हणून ओळखलं जाणारं गाव, औरंगाबाद. आमचं गांव तस भरपुर गोष्टींसाठी प्रसिध्द आहे. पण त्यातल्या त्यात विशेष म्हणजे कधीही कोणीच न जिंकू शकलेला देवगिरी किल्ला. हा किल्ला दौलताबाद, खुलताबाद गावांच्या दरम्यान स्थित आहे. आणि इथेच अजुन एक जगप्रसिध्द गोष्ट आहे, ती म्हणजेच औरंगजेब बादशहाची कबर सुद्धा याच खुलताबाद मध्ये आहे. पण आमच्या या भागात, या परिसरात खुलताबाद तिसऱ्याच गोष्टीसाठी प्रसिध्द आहे. ते म्हणजे खुलताबाद मध्ये असलेलं, 'निद्रिस्त हनुमानाचं जागृत देवस्थान'.

सगळ्या देवस्थानांच्या दंतकथेच्या इतिहासा प्रमाणे याचाही इतिहास तसाच आहे. असं म्हणतात की, अनेक वर्षांपूर्वी खुलताबाद हे भद्रावती नावाचं एक राज्य आहे. ज्यावर भद्रसेन नावाचा राजा राज्य करायचा. राजा रामाचा निस्सीम भक्त असल्या कारणाने रोज नियमाने रामाची भजने गायचा. एक दिवस संध्याकाळी भद्रसेन राजा भजनं गात होता तेव्हा हनुमान तिथुन जात होता. तो भक्तीमय भजनांचा स्वर ऐकुन हनुमान तिथेच भावमुद्रेत तल्लीन झाला भजन झाल्यावर तेव्हा राजाच्या लक्षात आलं तेव्हा त्याने, "तुम्ही जगाच्या कल्याणासाठी इथेच थांबा." अशी विनंती केली, आणि मग हनुमानाने तथास्तु म्हणाल्यावर त्याच ठिकाणी त्याच मुद्रावस्थेत हनुमानाची निद्रिस्त शिळा तयार झाली.

हनुमानाचं अस्तित्व नसलेली ती 'निद्रिस्त' शिळा जागृत कशी म्हणावी हे मला कळत नाही. आजही असं म्हणतात की, तिथे काहीही मागितलं तर पूर्ण होतं. तो देव नवसाला पावतो, पण मग तरीसुद्धा ही जागृत देवरूपी शिळा स्त्री पुरुष भेद नेमका करते तरी कसा? कारण जिथे दैवत्व येतं तिथे आत्म्याचा आणि श्रद्धेचाच हिशोब असतो. तिथे त्या भक्तांचं आणि परमेश्वराचं आंतरीक मिलन असतं तिथे स्त्री आणि पुरुष हे वर्गीकरण आलं कुठून? असो मला भेदभावात पडायचं नाहीये पण

जगाचं कल्याण करण्यासाठी तयार झालेली ही निद्रिस्त शीळा स्वतःच्या कल्याणाशिवाय दुसरं काही करतेय असं दिसत तरी नाही.

अगदीच भद्रावती नगरापासुनचा विचार केला तरीसुध्दा आत्तापर्यंत त्याच्या स्वतःच्या विकासाशिवाय दुसऱ्या कोणाचा किंवा दुसऱ्या कशाचाही विकास इतक्या त्वरितरित्या झालेला मला तरी जाणवला नाही. त्या एका निद्रिस्त शिळेचा देव झाला मग मंदिर, मग भलं मोठे मंदिर, आजुबाजुला जवळ-जवळ एक ते दिड एकरांमध्ये पसरलेली कायम यात्रा, भक्त निवासाच्या भल्या मोठ्या इमारती, तिथे पोहोचण्याचे रस्ते, वाहतुक सुविधा आणि अजुन बरचं काही पण या प्रकारच्या विकासाची बाब शहरातसुध्दा आढळली नाही.

जे लोक भिकाऱ्याला एक रुपयापण भीक घालत नाही ते लोक राम नवमी, हनुमान जयंतीला देवासाठी त्याच्या चरणी चढवायला काय काय नाही घेऊन येत, जे लोक रस्त्यावरच्या किंवा बाहेरच्या अन्नाला नावं ठेवतात ते रस्त्यावर वाटप चालु असलेला प्रसाद मोठ्या आवडीने खातात, जे लोक थोडसुध्दा पायी चालायचा कंटाळा करतात ते दर शनिवारी न चुकता भद्रा मारुतीला पायी चालत जातात. काय तर म्हणे तो निद्रिस्त देव नवसाला पावतो.

‘दैवत्व माणसात असतं किंवा या जगातल्या प्रत्येक कणांकणांत असतं’ असे संस्कार घडवणारे सगळेच जेष्ठ हनुमान जयंती उत्सवाच्या गर्दीतही असतात. जेव्हा हनुमान जयंतीला प्रचंड गर्दी होते तेव्हा कुठे हरवतं यांच्यातलं दैवत्व? नियम असतील तर ते सर्वानाच सारखे असावेत त्याच वेळेनुसार, व्यक्तीनुसार आणि सोयीनुसार बदल कशाला? गोष्ट सांगताना प्रत्येक माणसात विनम्रता असते पण रस्त्यावर चालतांना छोटीशी धक्काबुक्की जरी झाली तरी आपल्यापेक्षा वयस्कर माणसाला शिव्या घालणारे आपणच ना? तेव्हा कुठे जातो त्यांच्यातला देव?

मी लहान असतांना आईने मला उठवल्यावर मी फक्त डोळे उघडून पडून होते आणि म्हणाले की, “मी जागीच आहे” तर आई अजुनच चिडायची की, “नुसते डोळे उघडून पडून राहाणं म्हणजे जागेपण नसतं.” मग आता मला खरंच राग येतो या गोष्टींचा की तो झोपलेला, निद्रिस्त हनुमान अगदी जागृत आहे हे तरी कसं मान्य करावं? माझा मुद्दा विकास झाला किंवा नाही, राजकारण किंवा माणसांची वागणूक हा नाहीच. पण आपली लायकी किंवा पात्रता दाखवण्याची गरज तर नोकरी

मिळवण्यासाठी धडपड करणाऱ्या सुशिक्षितांनापण असते मग निद्रिस्त स्वरूपातल्या दगडी शीळेला दैवत्व देतांना किंवा ते दैवत्व जागृत आहे याचीपण परीक्षा आपण घेतलीच पाहिजे, नाही का?

दैवत्व आहेच त्यावर श्रध्दा सुध्दा असावी पण अंधश्रध्दा नको. कारण “श्रध्देमुळे माणसातलं दैवत्व जागं होतं तर अंधश्रध्दा माणसात असलेलं दैवत्व खाऊन टाकते.” भद्रा मारुती हे जेव्हापासून माहिती झालंय तेव्हापासून जागृत देवस्थान असचं माहित आहे. त्या दगडाच्या निद्रिस्त शीळेमध्ये दैवत्व असेलंच पण त्याला जागृत करणारे त्यांचे भक्त आहेत. त्यांची श्रध्दा आणि त्यांची इच्छाशक्ती आहे. लोक त्यावर श्रध्दा ठेवतात, विश्वास ठेवतात, कारण हनुमान जरी निद्रिस्त शीळेत असता तरी त्याचं दैवत्व अनामिक आहे. आणि असा आमच्या गावाचा जागृत देव इतक्या वर्षात आजही निद्रिस्तच आहे.

सलोनी शेलकर पाटील

मो.नं. : 7887388699

ई-मेल : salonishelkarpatil@gmail.com